सन २०१७ ते २०१९ या कालावधीमध्ये दरवर्षी जून-जुलै महिन्यांत एकंदर ३ वर्षांच्या कालावधीमध्ये ५० कोटी वृक्ष लागवडीच्या कार्यक्रमाचा वर्षनिहाय नियोजन आराखडा व कृती कार्यक्रम तयार करुन अंमलबजावणी करणे.

महाराष्ट्र शासन
कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग
शासन परिपत्रक क्र. संकीर्ण-१११९/२०१७/प्र.क्र.२८/व्य. शि.-२.
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक: ०४ जुलै, २०१७.

<u>वाचा</u>: १) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र. सावषि-२०१५/प्र.क्र.१३१/फ-११, दि. ३१/०३/२०१६.
२) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र. सावषि-२०१६/प्र.क्र.८०/फ-११, दि. १०/१०/२०१६.

<u>परिपत्रक</u>:-

१. जागतिक तापमानातील वाढ, हवामान, ऋतुबदल याची दाहकता आणि तीव्रता कमी करण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात वृक्ष लागवड हाती घेण्याचे महत्व वैश्विक स्तरावर मान्य झालेले आहे. ह्या उपक्रमाचा भाग म्हणून संदर्भ क्र. १ येथे नमूद शासन निर्णयान्वये दि. १ जुलै, २०१६ रोजी एकाच दिवशी २ कोटी वृक्ष लागवड करण्याचा महत्वाकांक्षी आणि धडक कार्यक्रम शासनाने हाती घेतला होता. यामध्ये इतर शासकीय विभाग समाविष्ट झाले होते.

२. त्याचबरोबर दि. १ जुलै, २०१६ च्या कार्यक्रमात शाळा, महाविद्यालये, विद्यापीठे, एन. एस. एस., एन. सी. सी., स्काऊट अँड गाईड्स, अशासकीय संस्था, स्वयंसेवी संस्था, सामाजिक क्षेत्रामध्ये काम करणा-या संस्था, औद्योगिक समूह, सीएसआर, लोकप्रतिनिधी, गृहनिर्माण संस्था, शासकीय कर्मचारी व अधिकारी इत्यादींची देखील सहभाग, संबंधित विभागांनी घेतला होता.

३. लोकांच्या स्वयंस्फुर्त सहभागामूळे २ कोटी वृक्षारोपणाचे उिद्दष्ट सहजगत्या पूर्ण झाले. दि. १ जुलै रोजी एकंदर २.८२ कोटी वृक्ष लागवड करण्यात आली. हा कार्यक्रम लोकचळवळीमध्ये रुपांतरीत करण्यास शासनास चांगले यश प्राप्त झाले आहे. मा. पंतप्रधान यांनी दि. ३१ जुलै, २०१६ रोजीच्या **<u>"मन की बात"</u>** या रेडिओवरुन प्रसारित होणा-या कार्यक्रमामध्ये वन विभागामार्फत राबविण्यात आलेल्या २ कोटी वृक्षारोपण कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीबाबत अभिनंदन केले. त्याचबरोबर या पुढील वर्षामध्ये हाती घेण्यात येणा-या कार्यक्रमाबाबत देखील सूतोवाच केले. त्याशिवाय निरनिराळ्या धर्मग्रंथामध्ये नमूद वृक्ष लागवडीचे महत्व विशद् केले. त्यानुसार वृक्ष लागवडीच्या कार्यक्रमात सातत्य ठेवण्याबाबत आवाहन केले.

४. त्याचप्रमाणे लिम्का बुक ऑफ रेकॉर्ड या संस्थेने या अभिनव उपक्रमाची नोंद घेऊन राज्यशासनास प्रमाणपत्र दिले आहे. आपल्या सर्वांच्या एकत्रित प्रयत्नांमुळे हा आगळावेगळा उपक्रम राबविणे शक्य झाले आहे.

५. ब्राझील मधील रिओ दि जानेरो येथे दि.६ ऑगस्ट, २०१६ रोजी ऑलिंम्पिक सोहळयाचे उदघाटन अत्यंत दिमाखदारपणे संपन्न झाले. हया जागतिक सोहळयात २०५ देश सहभागी झाले होते. भरतीय खेळाडूदेखील मोठ्या संख्येने यात सहभागी झाले होते. या दिवशी वृक्ष लागवडीचे महत्व, पर्यावरणाचे रक्षण आणि जागतिक तापमानात होणा-या वाढीची तीव्रता कमी करणे (Mitigation of Global Warming) इत्यादी संदर्भातील महत्व विशद् करणा-या संदेशांचे दमदार सादरीकरण झाले. त्यानंतर ऑलिंम्पिक, २०१६या स्पर्धेची सुरुवात करण्यात आली. यावेळी दिलेले संदेश पुढीलप्रमाणे:-

<u>"पृथ्वीच्या होत असलेल्या हानीला थांबविणे पुरेसे नाही, तर पृथ्वीला पर्यावरण -हासाच्या संकटापासून वाचविण्याची वेळ आली आहे. वृक्ष लावा, पृथ्वीला वाचवा हा ऑलिंम्पिकचा संदेश आहे"</u>

"पृथ्वीचा -हास होण्यापासून वाचविण्याची वेळ आली आहे. त्यासाठी पृथ्वीवर होणारे आक्रमण नुसतेच थांबवायचे नाही, तर पुर्णपणे थांबवायचे आहे. चला, एकत्र येऊन पृथ्वी वाचवूया, आपण प्रत्येकाने एक रोपटे लावण्याचा संकल्प करुया."

ऑलिम्पिक उदघाटनाच्यावेळी सहभागी खेळाडूंकडून एक बीज लावून घेण्यात आले. सायकल रॅलीमध्ये वृक्षारोपणाचे महत्व व पृथ्वीला वाचविण्याचा संदेश देणारा फलक होता. ध्वजवाहकाच्या समोर चालणा-या प्रत्येक मुलाच्या हातामध्ये छोटी रोपे देण्यात आली होती.

वरील संदेश लोकांच्या मनाला भिडणारे असून, त्यातून वृक्ष लागवडीचे महत्व अधोरेखित होते. वसुंधरेला वाचविण्याची आर्त हाक त्यातून दिली जात आहे.

६. वर नमूद पार्श्वभूमीवर वृक्षारोपणाची गती तूटू न देता ती पुढे सुरु ठेवणे अत्यंत आवश्यक आहे. त्या अनुषंगाने पुढील ३ वर्षामध्ये ५० कोटी वृक्षारोपणाचे उद्दिष्ट मा. मुख्यमंत्री यांचे मान्यतेने शासनाने संदर्भ क्रमांक -२ येथील महसूल व वन विभागाच्या शासन निर्णयान्वये निश्चित केले आहे. त्याचबरोबर ५० कोटी वृक्षरोपणाच्या अंमलबजावणी बाबत सविस्तर मार्गदर्शक सूचना निर्गमित केल्या आहेत. वर्ष २०१६ मध्ये वन विभाग व इतर विभाग मिळून अनुक्रमे ७५ टक्के व २५ टक्के उद्दिष्ट दिले होते. त्याच अनुषंगाने पुढील वर्षासाठी उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे. त्याशिवाय ग्रामपंचायतींना त्याच प्रमाणात एकंदर पुढील ३ वर्षांमध्ये १२ कोटी वृक्षारोपणाचे उद्दिष्ट देण्यात आले आहे. त्याचा तपशिल खालीलप्रमाणे :-

अ. क्र.	वर्ष	प्रस्तावित कालावधी	वन विभाग	इतर विभाग	ग्रामपंचायती	एकूण उद्दिष्ट
१	**२**	**३**	**४**	**५**	**६**	**७**
१	सन २०१७	१५ जून ते ०७ जुलै २०१८*	२.२५ कोटी	७५ लक्ष	१ कोटी	४ कोटी
२	सन २०१८	१५ जून ते ०७ जुलै २०१८*	७.५० कोटी	२.५० कोटी	३ कोटी	१३ कोटी
३	सन २०१९	१५ जून ते ०७ जुलै २०१९*	१८.७५ कोटी	६.२५ कोटी	८ कोटी	३३ कोटी
		एकूण	**२८.५० कोटी**	**९.५० कोटी**	**१२ कोटी**	**५० कोटी**
			एकूण ३८ कोटी		**एकंदर ५० कोटी**	

*** राज्यातील निरनिराळया विभागांमध्ये पावसाची सुरुवात आणि आवक सर्वसाधारपणे १५ जून नंतर वेगवेगळया वेळी होते. त्यामुळे त्या त्या वर्षाच्या पावसाचा अंदाज घेवून विभागनिहाय आणि जिल्हानिहाय दिलेली उद्दिष्टे पूर्ण करण्याबाबत त्या त्या वर्षात परिस्थितीनुसार लवचिकता (Flexibility) ठेवण्यात येईल.**

७. दि. १ जूलै, २०१६ रोजी झालेल्या वृक्षारोपणामध्ये २१ विभाग सहभागी होते. पुढील काळात जवळपास सर्व ३३ शासकीय विभाग (संसदीय कार्य विभाग वगळून) व त्यांच्या अधिपत्याखालील निम शासकीय मंडळे आणि महामंडळे यांचा समावेश या कार्यक्रमात करण्यात आला आहे. त्यानुसार संपुर्ण शासन यंत्रणेस या महत्वकांक्षी कार्यक्रमात समाविष्ट करुन घेण्याचा मानस आहे. प्रत्येक विभाग आणि त्याअतंर्गत मंडळे /महामंडळ यांच्या करिता वर नमूद केल्याप्रमाणे उद्दिष्टे निश्चित करताना, जिथे वृक्ष लागवडीस अधिक वाव आहे, ती महत्तम क्षमता विचारात घेतली आहे. त्यानुसार **कौशल्य विकास व उद्योजकता विभागास** संदर्भाधीन क्रमांक २ येथील शासन निर्णय, महसूल व वन

विभाग दि. १० ऑक्टोबर २०१६ मधील **विवरणपत्र क्रमांक ३** मध्ये नमूद आणि मा. मुख्य सचिव आणि मा. मुख्यमंत्री यांच्या मान्यतेनुसार खालीलप्रमाणे उद्दिष्ट आणि वृक्षारोपणाची संभाव्य स्थळे निश्चिती करुन देण्यात आलेली आहेत.

सन २०१७, २०१८ व २०१९ या पुढील ३ वर्षात विविध विभागांना एकंदर ९.५० कोटी वृक्षारोपणाच्या उद्दिष्टांतर्गत कौशल्य विकास व उद्योजकता विभागास केलेले वर्षनिहाय वाटप.

अ.क्र	विभागाचे नाव.	वृक्षरोपणासाठी संभाव्य स्थळे	उद्दिष्टि (टक्केमध्ये)	सन २०१७ (एकूण उद्दिष्ट ७५ लाख)	सन २०१८ (एकूण उद्दिष्ट २.५ कोटी)	सन २०१९ (एकूण उद्दिष्ट ६.२५ कोटी)
१	कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग	१) आयुक्त, कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता संचालनालय, मुंबई व त्या अंतर्गत कार्यालयांचा परिसर. १) संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई यांच्या अधिपत्याखालील सर्व कार्यालयांचा परिसर, प्रत्येकी (शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था ४१७/ कायम विना अनुदानित औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था ४५४ प्रत्येकी) ३) आण्णासाहेब पाटील आर्थिक मागास विकास महामंडळ व त्या अंतर्गत कार्यालयांचा परिसर.	०.५	३७,५००	१,२५,०००	३,१२,५००

		४) महाराष्ट्र कौशल्य विकास संस्था व त्या अंतर्गत कार्यालयांचा परिसर.				

कौशल्य विकास व उद्योजकता विभागास आणि त्यांच्या अधिपत्याखालील क्षेत्रीय नियंत्रक अधिकारी यांना, त्यांना दिलेल्या वृक्ष लागवड उद्दिष्टानुसार क्षेत्रिय यंत्रणांना अंतर्गत वाटप करण्याची पूर्णत: मुभा राहील.

८. महसूल व वन विभागाच्या दि. १० ऑक्टोबर,२०१६ रोजीच्या शासन निर्णयातील मार्गदर्शक सूचनांनुसार कार्यक्रमाचा सुक्ष्म आराखडा तयार करणे, त्या त्या वर्षातील वृक्ष लागवडीसाठी अक्षांश व रेखांशासह स्थळ निश्चिती करणे, निकषाप्रमाणे खड्डे तयार करणे, जुन-जुलै मधील वृक्ष लागवड, वृक्ष लागवडीचा प्रत्यक्षदर्शी अहवाल (Real Time Reporting) आणि अंतिमत: संगोपन या विषयी सदर शासन निर्णयात विहित केलेल्या कार्यपद्धतीप्रमाणे दिलेल्या कालमर्यादेत कार्यवाही करावी. तसेच ह्याबाबतची माहिती **विवरणपत्र-१ आणि २** मध्ये विहित केलेल्या प्रपत्रात प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), नागपूर व सचिव (वने) यांना पाठविण्यात यावी. तसेच प्रधान सचिव **(कौशल्य विकास व उद्योजकता**) यांना **कौशल्य विकास व उद्योजकता विभागाची** माहिती स्वतंत्रपणे पाठवावी.

९. वृक्षारोपणाचा दृश्य परिणाम दिसून येण्यासाठी, संवर्धन, पाणीपुरवठा, जनावरांपासून रोपांचे संरक्षणासाठी जैविक किंवा तारांचे/प्लॅस्टीक कुंपण, कायम स्वरुपी देखभाल, निगा, जोपासना व संगोपन इत्यादी कामांचा नियोजन आराखडा तयार करावा व त्यानुसार कार्यवाही व्हावी. तसेच या वृक्षांचे जिवंत राहण्याचे प्रमाण (survival rate) किमान ८०% ते ९०% राहणेबाबत काळजी घ्यावी.

१०. या कार्यक्रमांतर्गत होणारा खर्च मंजूर तरतुदीमधून भागविण्यात यावा. तसेच आवश्यक तेथे सी.एस.आर. फंडातून तरतूद उपलब्ध करुन घ्यावी. जिथे निधीची अडचण असेल त्या ठिकाणी वन व सामाजिक वनीकरण विभागामार्फत मोफत रोपे देण्याचा प्रयत्न केला जाईल. त्याबाबतची आवश्यक ती नोंद आणि लेखा इत्यादीबाबत रोपे उपलब्ध करुन घेणारा विभाग आणि रोपे उपलब्ध करुन देणारा विभाग अशा दोनही विभागांमार्फत ठेवण्यात यावा. तसेच ह्याबाबतची माहिती प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर, सचिव (वने) आणि **कौशल्य विकास व उद्योजकता विभागास** पाठविण्यात यावी.

११. या विभागाच्या अधिपत्याखालील सर्व विभाग प्रमुखांनी त्यांच्या क्षेत्रिय कार्यालयासाठी वृक्ष रोपणाचे उद्दिष्ट निश्चित करुन द्यावे व त्याप्रमाणे वृक्ष रोपणाची/जोपासनाची कार्यवाही करावी.

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संकेतांक २०१७०७०७१२५३३४९१०३ असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

Deepak Kapoor

Digitally signed by Deepak Kapoor
DN: c=IN, o=Government Of Maharashtra, ou=Skill Development And Entrepreneurship Department, postalCode=400032, st=Maharashtra, 2.5.4.20=77264682cc644c05342101aef6b88a890139be511406216a87cece88011976db, serialNumber=f1059fb866e1d4df117417230d0bd657bacef96c653c7c0f49986de4c1cbf1c4, cn=Deepak Kapoor
Date: 2017.07.07 13:27:40 +05'30'

(दीपक कपूर)
प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत:-

१. मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
२. मा. मुख्य सचिव, यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
३.प्रधान सचिव, (वने) महसूल व वन विभाग, यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
४. आयुक्त, कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता विभाग, नवी मुंबई.
५. संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई.
६. व्यवस्थापकीय संचालक, अण्णासाहेब पाटील आर्थिक मागास विकास महामंडळ, मुंबई.
७. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र कौशल्य विकास संस्था, मुंबई.
८. आयुक्त, सर्व महानगरपालिका
९. सर्व जिल्हाधिकारी
१०. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
११. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन बल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
१२. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, सामाजिक वनीकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
१३.सर्व प्रधान मुख्य वनसंरक्षक
१४. सर्व अप्पर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक
१५. सर्व मुख्य वनसंरक्षक (प्रादेशिक)
१६. सर्व मुख्य वनसंरक्षक व प्रकल्प संचालक, वन्यजीव
१७. वन संरक्षक, सामाजिक वनीकरण वृत्त, कोकण, ठाणे, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती, नागपूर.

<u>विवरणपत्र-१</u>

Year-------:- online Format for Tree Plantation. PIT Digging (Year......)

Division	District	Taluka	Village	Compartment No/Gat. No.	Latitude Longitude	Plantation target	PITs/ Trench Achievement During the Month				Total	Percentage of PITs Completed
							Feb	March	April	May		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
One Time Entry											=8+9+10 +11	=12/7*100

Planting

Division	District	Taluka	Village	Compartment No/Gat. No.	Latitude Longitude	Plantation target	Total No. Of PITs	Planting achievement			Total	Percentage Of Planting
								First week	Second week	Third week		
1	2	3	4	5	6	7	8	9			10	11
Linked With PIT Digging												=10/7*100

विवरणपत्र-२

जिल्ह्याचे नावः-

सन २०१७ ते २०१९ या प्रत्येक वर्षामध्ये जून-जुलै महिन्यात केलेल्या वृक्षारोपणाची माहिती व वृक्षांचे जिवंत राहण्याचे प्रमाण याची आकडेवारी दर्शविणारे विवरणपत्र (त्रैमासिक अहवाल).

अ. क्र.	वृक्षारोपणासाठी निवडलेली स्थळे	वन व सामाजिक वनीकरण विभागाकडून प्राप्त झालेल्या रोपांची संख्या	वृक्षरोपणासाठी सहभाग घेतलेल्या यंत्रणा	दि.----- रोजी लागवड केलेल्या रोपांची संख्या	जिवंत रोपांची संख्या	शेरा
१	२	३	४	५	६	७

--सही--

विभागीय आयुक्त (महसूल)

<u>**विवरणपत्र क्रमांक-३.**</u>

सन २०१७, २०१८ व २०१९ या ३ वर्षात विविध विभागांना एकंदर ९.५० कोटी वृक्षारोपणाच्या उद्दिष्टांतर्गत वर्षेनिहाय वाटप.

अ. क्र.	विभागाचे नाव	वृक्षरोपणासाठी संभाव्य स्थळे	सन-२०१७ (एकूण उद्दिष्ट)	सन-२०१८ (एकूण उद्दिष्ट)	सन-२०१९ (एकूण उद्दिष्ट)
१	कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग.	१) आयुक्त, कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता संचालनालय, मुंबई व त्या अंतर्गत कार्यालयांचा परिसर. २) संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई यांच्या अधिपत्याखालील सर्व कार्यालयांचा परिसर, प्रत्येकी (शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था ४१७/कायम विना अनुदानित औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था ४५४ प्रत्येकी). ३) अण्णासाहेब पाटील आर्थिक मागास विकास महामंडळ व त्या अंतर्गत कार्यालयांचा परिसर ४) महाराष्ट्र कौशल्य विकास संस्था व त्या अंतर्गत कार्यालयांचा परिसर.	३७,५००	१,२५,०००	३,१२,५००